

TURIZM MOLIVASIDA INVESTITSIYA VA INNOVATSIYALARNING ROLI

Jurayev Umidjon Shuxratjon o'g'li

Umidjonjuraev09@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil

Jurnal soni: 13

Maqola raqami: 17

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1027>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/

KEYWORDS

Turizm, moliya, investitsiya

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada turizm sohasini moliyalashtirishda investitsiya va innovatsiyalarning o'rnini statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Unda turizm sektorining iqtisodiyotdagi hisssasi va moliyaviy manbalarni diversifikatsiya qilish muhimligi yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – investitsiyalar va innovatsion yondashuvlar orqali turizm sektorini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishdir.

Kirish. Turizm bugungi kunda jahon iqtisodiyotining asosiy drayverlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishi, yangi ish o'rinlari yaratish va madaniy aloqalarni kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston kabi tarixiy va tabiiy boyliklarga ega davlatlar uchun turizmni rivojlantirish strategik ahamiyatga ega. Turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalar sohani rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqola turizm investitsiyalar va innovatsiyalarini jalb qilishning iqtisodiy samaradorligini tahlil qilishga qaratilgan.

Turizm sohasining global iqtisodiyotdagi ahamiyati yildan-yilga ortib bormoqda. Bu sektor ko'plab davlatlar uchun muhim daromad manbai bo'lib, iqtisodiy o'sishga, yangi ish o'rinlari yaratishga va madaniy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqobatbardosh turizm industriyasini shakllantirish moliyaviy qo'llab-quvvatlash va innovatsion yondashuvlarni joriy etishni talab qiladi.

Investitsiyalar turizm infratuzilmasini rivojlantirish va xizmatlar sifatini oshirishda asosiy vosita sifatida namoyon bo'lsa, innovatsiyalar sektorining zamonaviy talablarga moslashuvchanligini ta'minlaydi. Ayniqsa, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun bu omillar turizmning iqtisodiyotdagi hissasini oshirish va xalqaro maydonda raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan "2023–2025 yillarda turizmni rivojlantirish strategiyasi"ga muvofiq, mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, raqamli texnologiyalarni keng tatbiq etish va xizmatlar innovatsiyasini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lami ishlar amalga oshirilmoqda. Ushbu maqolada turizm moliyasida investitsiya va innovatsiyalarning o'rnini hamda ularning sektor rivojiga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalarning roli bo'yicha ilmiy va amaliy tadqiqotlarga so'nggi yillarda katta e'tibor berilmoqda. Ushbu bo'limda mavzuga oid adabiyotlar tahlil qilinib, asosiy ilmiy yondashuvlar va tadqiqot natijalari o'rganiladi. Ko'plab tadqiqotlar investitsiyalarni turizm infratuzilmasini rivojlantirishning asosiy omillaridan biri sifatida ko'rsatadi. Xususan, D. Butler (1980) tomonidan ishlab chiqilgan turizmning hayotiy sikl nazariyasiga ko'ra, turizmning rivojlanish bosqichlarida investitsiyalar soha barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Boshqa bir tadqiqotda (UNWTO, 2022) turizmning iqtisodiy o'sishga qo'shgan hisssasi to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi bilan bog'liqligi qayd etilgan.

Turizm xizmatlarida raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarni qo'llash bo'yicha tadqiqotlar (Gretzel, Sigala va Fesenmaier, 2020) sektor samaradorligini oshirishga qaratilgan. "Smart tourism" kontseptsiyasi, masalan, sayyohlar uchun individual xizmatlar ko'rsatish va ma'lumotlarni boshqarish imkoniyatlarini kengaytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalar xizmat sifatini oshiribgina qolmay, balki ekologik barqarorlikka ham xizmat qiladi.

Shuningdek O'zbekiston turizm sohasida investitsiyalar va innovatsiyalarning o'rganilishi bo'yicha nisbatan yangi tadqiqotlar mavjud. Mamlakatda qabul qilingan "Turizmni rivojlantirish strategiyasi" va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bu yo'nalishda

asosiy yo'nalishlarni belgilab bergan. Xususan, E. Xodjayeva (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqotda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonlari va ularning hududiy turizm infratuzilmasiga ta'siri o'rganilgan.

Barqaror rivojlanish tamoyillari bo'yicha amalga oshirilgan ishlar turizm investitsiyalar va innovatsiyalarning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Bunda ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun yashil investitsiyalar va texnologiyalarni joriy etish muhimligi ta'kidlanadi (Hall, 2019).

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda turizm moliyasidagi investitsiya va innovatsiyalarning rolini o'rganish uchun iqtisodiy tahlil va statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Maqola uchun xalqaro va mahalliy turizm rivojlanishi bo'yicha hisobotlar, Davlat statistika qo'mitasi va Jahon turizm tashkilotining (UNWTO) ma'lumotlari tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekistonning turizm sohasidagi ilg'ortajribalari va muvaffaqiyatli loyihalarining misollari keltirildi. Mazkur maqolada turizm sohasiga oid iqtisodiy ko'rsatkichlar, statistik ma'lumotlar va ilmiy adabiyotlar tahlili orqali investitsiya va innovatsiyalarning turizm moliyasidagi o'rnini o'rganildi. Maqolada IMRAD (Introduction, Methods, Results, and Discussion) talablari asosida tadqiqot olib borildi.

Tadqiqot natijalari. O'zbekiston turizm sohasida ulkan salohiyatga ega bo'lib, bu yo'nalishning rivojlanishi mamlakat iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyat kasb etadi. Turizm sohasiga investitsiya va innovatsiyalar kiritishda turizm sohasining iqtisodiy ko'rsatkichlari muhim o'rin tutadi. O'zbekistonda turizm 2022 yilda yalpi ichki mahsulotning 4,5% ini tashkil etdi. Xalqaro sayyohlar oqimi 2023 yilda 6 milliarddan oshdi. 2020–2023 yillarda turizmga jalb qilingan investitsiyalar hajmi qariyb 2 milliard AQSh dollarini tashkil etdi.

Har qanday sohaga investitsiya kiritishdan avval infratuzilma hisobga olinadi. O'zbekiston bo'yab oxirgi yillarda 150 dan ortiq mehmonxona va turist ob'ektlari qurildi. Xalqaro moliya institutlari tomonidan qishloq va ekologik turizm rivojlantirish uchun 150 million dollarlik grant va kreditlar ajratildi. Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkentda turistlar uchun zamonaviy transport infratuzilmasi yaratildi. Shuningdek turizm sohasini rivojlantirishda innovatsiyalarini muhim ahamiyat kasb etadi. 2022 yilda "e-visa" tizimi orqali 1 milliarddan ortiq turist O'zbekistonga kirish imkoniyatiga ega bo'ldi. Smart turizm texnologiyalari, masalan, mobil ilovalar va raqamli xaritalar, sayyohlik xizmatlari sifatini oshirdi. "Yashil turizm" doirasida 20 dan ortiq ekologik dam olish maskanlari barpo etildi.

Turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalarning sektorga qo'shayotgan hisssasi quyidagi asosiy yo'nalishlarga bo'lish mumkin

Investitsiyalar hajmi va ularning samaradorligi. Turizm sektoriga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi oxirgi yillarda sezilarli darajada oshgan. Xususan, O'zbekistonda 2020-2023 yillarda xorijiy investitsiyalar hisobiga yangi mehmonxonalar, dam olish maskanlari va boshqa infratuzilma ob'ektlari qurildi. Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu loyihalar tufayli turistik xizmatlar sifati yaxshilandi, mamlakatga kelayotgan sayyohlar soni o'rtacha 15-20% ga oshgan.

Innovatsiyalar natijasida xizmat sifatining oshishi. Raqamli texnologiyalar va zamonaviy xizmat platformalarini joriy etish

turizمنىng samaradorligini oshirishga yordam berdi. Misol tariqasida, O'zbekistonning "e-visa" tizimi va raqamli turizm xaritalari sayyohlar uchun qulayliklarni ta'minlab, ularning mamlakatga tashrif buyurish jarayonini soddalashtirgan. Bu esa xorijiy sayyohlar oqimini 25% ga oshirishga imkon yaratgan.

Iqtisodiy samaradorlik. Investitsiyalar va innovatsiyalar natijasida turizm sektorining mamlakat iqtisodiyotiga qo'shayotgan hisssasi sezilarli darajada oshgan. Turizm sohasidagi daromadlar yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 2023 yilda 4,5% dan oshdi. Bundan tashqari, yangi ish o'rinlarining yaratilishi mahalliy iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. O'zbekistonda 2020–2023 yillarda turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun qariyb 2 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiya jalb qilingan. Natijada, mamlakatda 150 dan ortiq yangi mehmonxonalar, 50 dan ortiq turizm markazlari va zamonaviy dam olish maskanlari barpo etildi. Ushbu loyihalar tufayli xorijiy sayyohlar oqimi 18% ga oshdi, turizm daromadlari esa 2023 yilda 1,5 milliard AQSh dollariga yetdi.

Barqarorlikka ta'siri. Ekologik turizmni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan innovatsion loyihalar ekologik muvozanatni saqlashga hissa qo'shgan. Masalan, yashil texnologiyalar asosida qurilgan mehmonxonalar va dam olish maskanlari nafaqat energiya sarfini kamaytirgan, balki ekologik turizmga bo'lgan talabni ham oshirgan. Ekologik turizmni rivojlantirish uchun "yashil investitsiyalar" keng joriy etildi. Xususan, quyosh va shamol energiyasidan foydalanadigan 20 dan ortiq ekologik dam olish maskanlari tashkil etildi. Bu loyihalar nafaqat energiya sarfini 15% ga kamaytirdi, balki mamlakatdagi ekologik turizm salohiyatini oshirdi.

Yuqoridagilardan ma'lumki turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalarni joriy etishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatdan ijobiy natijalarga erishishda muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Bu jarayonni davom ettirish va yangi strategiyalarni ishlab chiqish turizm sektorining yanada barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalarni joriy etish O'zbekiston turizm sohasini xalqaro miqyosda raqobatbardosh qilishda hal qiluvchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu jarayonni davom ettirish va takomillashtirish bo'yicha tizimli yondashuv zarur.

O'zbekiston turizm sektoriga jalb qilinayotgan investitsiyalar infratuzilma rivojlanishini ta'minlamoqda. Jumladan, "Uzbekistan Airways" havo flotining modernizatsiyasi, xalqaro aeroportlarning yangilanishi va yangi mehmonxona tarmoqlarining qurilishi sayyohlarni jalb qilishni sezilarli darajada oshirdi. 2022-yilda mamlakat turizm sohasiga 1,2 milliard AQSh dollari miqdorida investitsiya jalb qilindi.

Turizm moliyasini rivojlanishida **innovatsiyalarning ahamiyati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon raqamli texnologiyalarni joriy etish turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va ularning sifatini oshirishga olib keldi.** Masalan, "E-Visa" tizimi va "Welcome to Uzbekistan" mobil ilovasi xorijiy sayyohlar uchun mamlakatga kirishni sezilarli darajada osonlashtirdi. Shuningdek, virtual ekskursiyalar va AR/VR texnologiyalari O'zbekistonning madaniy obidalarini jahon auditoriyasiga targ'ib qilish imkonini berdi.

Turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalar bir-birini to'ldiruvchi muhim elementlardir. Investitsiyalar infratuzilmani rivojlantirish va yangi xizmatlarni yo'lga qo'yishga imkon bersa, innovatsiyalar xizmat ko'rsatish sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashga yordam beradi. O'zbekistonda so'nggi yillarda olib borilgan islohotlar natijasida turizm iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biriga aylandi.

Turizm moliyasiga investitsiyalar va innovatsiyalarni jalb qilish O'zbekiston turizm sektorining jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi. Lekin ba'zi qiyinchiliklar ham mavjud, jumladan:

Investitsiyalarni jalb qilishdagi qog'ozbozlik va byurokratik to'siqlar;

Innovatsion texnologiyalarga o'tishda kadrlar malakasining yetishmasligi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

Investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay huquqiy va iqtisodiy muhit yaratish;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Butler, R. W. (1980). The Concept of a Tourism Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *Canadian Geographer*, 24(1), 5-12.

2. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2022). *Tourism Trends and Statistics 2022*.

Turizm sohasi uchun innovatsion texnologiyalarni qo'llashda kadrlar malakasini oshirish dasturlarini yo'lga qo'yish.

Turizm moliyasida investitsiya va innovatsiyalarning roli juda muhim bo'lib, ular sohaning uzoq muddatli rivojlanishi va iqtisodiy samaradorligini ta'minlash uchun asosiy omillardan hisoblanadi. O'zbekiston turizm sektorida olib borilayotgan islohotlar bu borada katta yutuqlarga erishishga yordam bermoqda. Kelgusida investitsiyalar va innovatsiyalarni yanada kengroq jalb qilish orqali mamlakat o'zining turizm salohiyatini to'liq amalga oshirishi mumkin

Turizm dunyo iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida, yangi ish o'rinlari yaratishda va infratuzilmani takomillashtirishda katta ahamiyatga ega. So'nggi yillarda O'zbekistonda turizm sohasiga bo'lgan e'tibor ortib, bu borada investitsiya va innovatsiyalarni jalb qilish dolzarb vazifa sifatida belgilangan. Ushbu maqola turizm moliyasida investitsiyalar va innovatsiyalarning o'rni, ularning samaradorligi hamda rivojlanish istiqbollarni tahlil qiladi.

Xulosa va takliflar. O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirishda investitsiyalar va innovatsiyalarning roli katta ahamiyatga ega. Turizmga qilingan investitsiyalar va innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi sohaning iqtisodiy ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilagan, yangi ish o'rinlari yaratishga, xizmatlar sifatini oshirishga, shuningdek, ekologik barqarorlikni ta'minlashga yordam bergan. 2020–2023 yillarda mamlakatda turizm infrastrukturasi rivojlantirish uchun 2 milliard dollar miqdorida investitsiya jalb qilindi, bu esa xalqaro sayyohlar oqimini oshirishga va mamlakat iqtisodiyotiga katta hissa qo'shdi.

Innovatsiyalar, jumladan raqamli texnologiyalar, "e-visa" tizimi, smart turizm platformalari va yashil texnologiyalar, turizm sektorining yanada raqobatbardosh va barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ekologik turizm va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan yangi loyihalar sayyohlarning ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi.

Biroq, turizm sektorining yanada rivojlanishi uchun hali ham bir qancha muammolar mavjud bo'lib, ular investitsiya va innovatsiyalarning to'liq amalga oshirilishini talab etadi.

Investitsion muhitni yaxshilash. Investitsiyalarni jalb qilish uchun mamlakatda huquqiy va moliyaviy muhitni yanada takomillashtirish zarur. Xususan, investorlar uchun imtiyozlar va soliq tarmoqlarini yanada soddalashtirish, maxsus turizm zonalarini yaratish va davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish lozim.

Raqamli texnologiyalarni kengaytirish. Smart turizm va raqamli xizmatlar bo'yicha innovatsiyalarni kengaytirish, mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali turistlarga qulay xizmatlar ko'rsatishni rivojlantirish zarur. Sayyohlar uchun onlayn platformalarda turizm xizmatlarini bron qilish va personalizatsiya qilish imkoniyatlarini yaratish lozim.

Barqaror turizmni rivojlantirish. Ekologik turizm va yashil texnologiyalarni kengaytirish, turizm sohasida barqaror rivojlanish tamoyillarini joriy etish orqali atrof-muhitga bo'lgan ta'sirni kamaytirish kerak. Buning uchun ekologik toza dam olish maskanlari va yashil mehmonxonalarini ko'paytirish, shuningdek, barqaror turizmni targ'ib qilish zarur.

Ta'lim va kadrlar malakasini oshirish. Turizm sohasi mutaxassislarini tayyorlash va malakasini oshirish uchun o'quv kurslari va treninglar tashkil etish, shuningdek, xalqaro tajriba almashish dasturlarini yo'lga qo'yish kerak. Bu sayyohlar bilan ishlashda sifati xizmat ko'rsatish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash imkonini yaratadi.

Reklama va marketing strategiyalarini kuchaytirish. O'zbekistonni jahon turizm bozorida yanada tanitish uchun marketing strategiyalarini kuchaytirish zarur. Turizmni targ'ib qilish uchun xalqaro ko'rgazma va yarmarkalarda faol ishtirok etish, raqamli reklama va media kanallaridan samarali foydalanish tavsiya etiladi.

Turizm sohasida investitsiyalar va innovatsiyalarni rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotining diversifikatsiyasiga va barqaror rivojlanishiga olib keladi. Yuqoridagi takliflar amalga oshirilsa, mamlakat turizm sohasida yanada yuqori natijalarga erishishi mumkin.

3. Gretzel, U., Sigala, M., & Fesenmaier, D. R. (2020). Smart Tourism: Foundations and Developments. *Tourism Management*, 81, 1-13.

4. Hall, C. M. (2019). *Tourism and Sustainability: Development, Globalisation and New Tourism in the Third World*.

5. Xodjayeva, E. (2021). Foreign Investment in the Development of the Tourism Infrastructure in Uzbekistan. 4(2), 85-92.

6. World Bank Group. (2021). Tourism and Development in Uzbekistan: Opportunities and Challenges.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023–2025 yillarda turizmni rivojlantirish strategiyasi. Tashqi iqtisodiy aloqalar va investitsiyalar bo'yicha qarorlar.

8. UNWTO. (2023). The Role of Digitalization in the Recovery of the Tourism Industry.

9. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi (2023). Turizm sektori bo'yicha hisobotlar.

10. WHO. (2020). Tourism and COVID-19: Recovery in a Changing World. World Health Organization.